

В. А. Голян,

д. е. н., головний редактор журналу "Економіст", м. Київ

С. В. Петруха,

к. е. н., заступник директора, Інститут післядипломної освіти

Державної навчально-наукової установи "Академія фінансового управління", м. Київ

В. Ф. Рошкевич,

аспірант, Науково-дослідний фінансовий інститут

Державної навчально-наукової установи "Академія фінансового управління", м. Київ

DOI: 10.32702/2306-6806.2018.11.8

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ЗМІН У ЛІСОВОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИКО- МЕТОДОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ

V. Golyan,

Doctor of Economics, Chief editor for "Economist" journal, Kyiv

S. Petrukha,

Ph.D. in Economics, Deputy Director of the Institute of Postgraduate

Education of the Academy of Financial Management, Kyiv

V. Roshkevych,

Postgraduate student, Science and Research Institute of the National

Academic Institution "Academy of Financial Management", Kyiv

STATE REGULATION OF INSTITUTIONAL CHANGES IN THE FOREST SECTOR OF UKRAINE: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL CONTEXT

Встановлено, що базовою методологічною передумовою державного регулювання інституціональних змін у лісовому секторі виступає ідентифікатор основних його складників із врахуванням галузевих особливостей забезпечення стійкості функціонування ланцюга генерування доданих вартостей у лісовому господарстві, деревообробній, меблевій, целюлозно-паперовій, лісохімічній промисловості та зміни матеріально-речової субстанції деревної сировини.

Виявлено, що значним інституціональним розривом у системі державного регулювання розвитку переробних ланок лісового сектора є надмірна звуженість джерел та методів фінансово-економічного забезпечення реалізації пріоритетів модернізації і реконструкції матеріально-технічної бази підприємств деревообробної, меблевої, целюлозно-паперової та лісохімічної промисловості, тому важливого значення набуває подальша інституціоналізація форм фінансового забезпечення розвитку переробних ланок лісового сектора, зокрема через залучення коштів вітчизняних та іноземних приватних інвесторів (інвестиційних компаній, банків, трастових фондів та приватних підприємницьких структур).

У статті сформовано авторський підхід до структуризації напрямів державного регулювання інституціональних змін у лісовому секторі, який виокремлює фіскальну (відміна ввізного мита на сучасне деревообробне обладнання, упорядкування системи адміністрування лісової ренти, надання пільг для виробників твердого біопалива з деревини), фінансово-кредитну (формування спеціалізованої установи по кредитуванню деревообробних пріоритетів, компенсація частини процентної ставки комерційним банкам за кредитні ресурси, які надаються суб'єктам переробних ланок лісового сектора, що впроваджують інноваційні технології, застосування лізингових схем для модернізації деревообробних виробництв), бюджетну (бюджетне фінансування лісоохоронних та лісогосподарських заходів, субсидування проектів утилізації неліквідної деревини, фінансування заходів за рахунок коштів Зведеного бюджету України по

зміні цільового призначення самозаліснених сільськогосподарських угідь), технічного регулювання (сертифікація та маркування лісової, деревообробної, целюлозно-паперової та лісохімічної продукції) складові, що сприятиме подоланню інвестиційного дефіциту у всіх фазах лісопродуктового ланцюга.

It is established that the basic methodological prerequisite for state regulation of institutional changes in the forest sector is the identifier of its main components, taking into account the sectorial features of ensuring the sustainability of the chain of value added in forestry, woodworking, furniture, pulp and paper, forest-chemical industry and changes in the material substance of wood raw materials.

It is revealed that a significant institutional gap in the system of state regulation of the development of processing units of the forest sector is an excessive narrowing of sources and methods of financial and economic support for the implementation of priorities of modernization and reconstruction of the material and technical base of enterprises of woodworking, furniture, pulp and paper and timber industry, so it is important to further institutionalize the forms of financial support for the development of processing units of the forest sector, in particular, through the attraction of funds of domestic and foreign private investors (investment companies, banks, trust funds and private businesses).

The article presents the author's approach to the structuring of the directions of state regulation of institutional changes in the forest sector. The approach allocates fiscal (the abolition of import duties on modern woodworking equipment, the streamlining of the system of administration of forest rent, the provision of benefits for biofuel producers from wood), financial and credit (the formation of a specialized institution for lending woodworking priorities, compensation of the interest rate to commercial banks for credit resources provided to the subjects of processing units of the forest sector, introducing innovative technologies, the use of leasing schemes for the modernization of woodworking industries), budget (budget financing of forest protection and forestry activities, subsidizing projects for the utilization of illiquid wood, financing activities at the expense of the Consolidated budget of Ukraine to change the purpose of agricultural lands self-deprived by wood), technical regulation (certification and labelling of forest, woodworking, pulp and paper and chemical products) components, that will contribute to overcoming the investment deficit in all phases of wood products chain.

Ключові слова: інституціональні зміни, лісовий сектор, фіскальне регулювання, бюджет, експорт, деревообробна промисловість, необроблена деревина, публічно-приватне партнерство.

Key words: institutional changes, forest sector, fiscal regulation, budget, export, woodworking industry, raw wood, public-private partnership.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

В останні роки проблеми інституціональних змін у лісовому секторі стали об'єктом дискусій як у професійному середовищі, так і в суспільстві в цілому. Це в першу чергу стосується формування інститутів, які визначають форми, методи та способи господарського освоєння лісоресурсного потенціалу та переробки деревної сировини з врахуванням домінуючих трендів у глобальній природоохоронній діяльності та міжнародному трансфері інноваційних технологій. Академік НАН України В. Геєць до таких інститутів відносить інститути, які "уособлюють у собі так звані "правила гри", тобто заходи регуляторного характеру, які мінімізують витрати ресурсів і часу для організації бізнесу, особливо інноваційного, за рахунок мотивацій, у тому числі й шляхом унормованого переходу на нові технічні та технологічні регламенти, екологічні стандарти та фітосанітарні норми, що забезпечують життєвий простір від деградації" [3, с. 10]. Саме перераховані норми для лісового сектора в умовах наявності численних інституціональних обмежень можуть забезпечити своєчасне умонтування в стратегію розвитку лісогосподарського та деревообробного виробництва поряд з економічними екологічними та соціальними імперативів, які упередять нарощення масштабів виснажливого використання лісоресурсного потенціалу та стимулюватимуть виробництво деревної продукції з високою доданою вартістю.

Із загостренням економічної кризи в країні збільшилася кількість проявів несанкціонованого експорту та

неефективного використання лісосировини. У зв'язку з цим був запроваджений мораторій на експорт необробленої деревини, що мало посприяти зростанню ефективності поглибленої переробки деревної продукції в середині країни і забезпечити нарощення виробництва продукції з високою доданою вартістю. Однак інституціональне середовище деревообробного бізнесу потребує значних інституціональних переналаштувань щодо стратегій, підходів, механізмів та інструментів здійснення діяльності. Тому досить актуальним є питання державного регулювання інституціональних змін у лісовому секторі України. Держава як центральний інститут і центральна ланка усіх економічних відносин має відіграти вирішальну роль у формуванні сприятливого інвестиційного клімату.

У теперішніх умовах необхідно сформувати більш чітку позицію щодо масштабів інституціональних змін у лісовому секторі та відобразити її економічну інтерпретацію з поєднанням усіх державних регуляторів, що сформують систему належного контролю за господарським освоєнням ресурсів лісу та використанням ресурсно-виробничого потенціалу деревообробного виробництва. Вчені-дослідники економічних процесів у лісовій галузі важливий наголос роблять на фіскальному регулюванні лісового бізнесу, оскільки цей механізм забезпечує дотримання принципів раціональності та екологічності використання лісових ресурсів, а ще й сприяє лісовідновленню. Фіскальним регулятором варто надати ще більшої дієвості, а саме необхідно здійснити розробку та впровадження механізму фіскального стимулювання поглибленої переробки

деревних ресурсів та використання вторинної лісо-сировини.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Актуальні проблеми вибору методів, способів та інструментів державного регулювання інституціональних змін у лісовому секторі піднімаються у працях В. Володимиренка (створення ефективного інструменту управління лісовим господарством) [1], А. Дейнеки (упорядкування взаємодії лісового сектора з іншими секторами національної економіки) [4], Т. Єгорової (впровадження в Україні інноваційної моделі розвитку лісової галузі) [5], В. Касюхничка (інструментально-методичне забезпечення системи управління лісогосподарською діяльністю) [7], І. Лицура та С. Ткачів (формування механізму фіскального регулювання лісокористування) [8], О. Мельниченка (удосконалення системи державного управління лісовим господарством) [9], В. Печуляк (державне регулювання міжгалузевих відносин у сфері лісового господарства) [10]. Проте залишається недостатньо структурованим комплекс механізмів, методів та інструментів державного регулювання інституціональних змін у лісовому секторі, які заклали б дієві стимули для переорієнтації лісогосподарських підприємств з сировинного експорту на виробництво продукції з високою доданою вартістю, а також сформувавши б інституціональні засади для функціонування конкурентного вітчизняного ринку деревини і введення додаткових потужностей в переробні ланки лісопродуктового ланцюга.

ЦІЛІ СТАТТІ

Метою статті є розроблення напрямів державного регулювання інституціональних змін у лісовому секторі, виходячи із структурних особливостей господарського освоєння лісоресурсного потенціалу та міжгалузевих співвідношень у лісопродуктовому ланцюзі.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Лісовий сектор є важливою складовою національного господарства України, оскільки, включаючи лісове господарство та деревопереробну галузь, він забезпечує трансформацію негативних екстерналій в позитивні, а також сприяє виробництву важливих для господарського комплексу виробів з деревини. Враховуючи багатоманітність та багатокомпонентність зв'язків в лісопродуктовому ланцюзі, формування сучасного механізму державного регулювання інституціональних змін у лісовому секторі має базуватися на диференціації методів та інструментів, виходячи з власнісної приналежності окремих його складових.

Базовою методологічною передумовою державного регулювання інституціональних змін у лісовому секторі має виступати ідентифікація основних його складових з врахуванням галузевих особливостей створення доданих вартостей та зміни матеріально-речової субстанції деревної сировини. Основними структурними елементами лісового сектора виступають: лісове господарство, деревообробна, меблева, целюлозно-паперова та лісохімічна промисловість.

В умовах командно-адміністративної економіки та централізованого управління національним господарством всі названі складові лісового сектора відзначалися розвиненою матеріально-технічною базою та відповідним інфраструктурним облаштуванням, але глибока стагнація національної економіки в 90-их роках минулого століття призвела до значного звуження виробничих потужностей у деревообробній, целюлозно-паперовій та лісохімічній промисловості. Відновлення традиційного для переробних ланок лісового комплексу потенціалу вимагає формування сучасної конструкції державного регулювання інституціональних змін, яка забезпечила б необхідні стимули для модернізації і ре-

конструкції виробничо-технічної бази деревопереробних виробництв.

Найбільш деструктивні зміни відбулися в лісохімічному та целюлозно-паперовому підкомплексах, що призвело до зменшення попиту на деревину на внутрішньому ринку і змусило державні лісогосподарські підприємства експортувати деревні напівфабрикати закордон. Прикметною рисою інституціональних змін у лісовому секторі є також повільне роздержавлення окремих сегментів, а також відсутність відповідного законодавчого підґрунтя для впровадження публічно-приватних форм організації лісогосподарського та деревообробного виробництва. Підписання Україною Угоди про асоціацію та про зону вільної торгівлі з ЄС вимагає усунення комплексу обмежень стосовно здійснення підприємницької діяльності та реалізації приватної ініціативи, а лісовий сектор не є винятком, що робить невідворотними інституціональні зміни у лісовому господарстві, деревообробному виробництві, целюлозно-паперовій та лісохімічній промисловості.

Враховуючи те, що лісогосподарське виробництво перебуває у переважній більшості у державній власності, магістральною складовою механізму державного регулювання мають виступати методи та способи прямого впливу держави через збереження існуючої вертикалі управління лісовим господарством, бюджетного фінансування лісовідновлення, державного програмування розвитку лісового господарства та централізовано-індикативного планування лісогосподарських заходів. Також методами державного регулювання інституціональних змін у лісовому господарстві вистають базове лісовпорядкування, інвентаризація лісів, формування кадастру лісових запасів, які забезпечують об'єктивну оцінку стосовно величини лісоресурсного потенціалу і дають можливість прогнозувати обсяг деревини на короткострокову, середньострокову та довгострокову перспективу, яка надходитиме на ринок і виступатиме ресурсною базою розвитку вітчизняної деревопереробки або ж спрямовуватиметься на експорт.

Інша ситуація з підбором методів та інструментів державного регулювання інституціональних змін у переробному сегменті лісового сектора, оскільки він, за винятком деревообробних підрозділів державних та комунальних лісогосподарських підприємств, перебуває у приватній власності і держава може лише опосередковано впливати на відтворювальні пропорції в цій складовій лісового сектора. Формою державного впливу на приватний сегмент вітчизняної деревопереробки може бути надання державного замовлення, формування публічно-приватних партнерств на основі поєднання приватного і державного капіталу, а також надання різного роду фінансових преференцій у формі звільнення від звізного мита на деревообробне обладнання, надання пільг при сплаті податку на прибуток та рентних платежів, а також компенсації частини відсотків за отримання кредитних ресурсів комерційних банків.

Проведені дослідження показали, що значним інституціональним розривом в системі державного регулювання розвитку переробних ланок лісового сектора є надмірна звуженість джерел та методів фінансово-економічного забезпечення реалізації пріоритетів модернізації і реконструкції матеріально-технічної бази підприємств деревообробної, меблевої, целюлозно-паперової та лісохімічної промисловості. З огляду на це, важливого значення набуває інституціоналізація форм фінансового забезпечення розвитку переробних ланок лісового сектора через залучення коштів вітчизняних та іноземних приватних інвесторів (інвестиційних компаній, банків, трастових фондів та приватних підприємницьких структур). Приватні капіталні та фінансові інвестиції мають спрямовуватися на фінансування проєктів створення сучасних деревопереробних виробництв, організації виробництв паливних ресурсів на основі переробки вторинної сировини та відновлення

Напрями удосконалення державного регулювання інституціональних змін у лісовому секторі

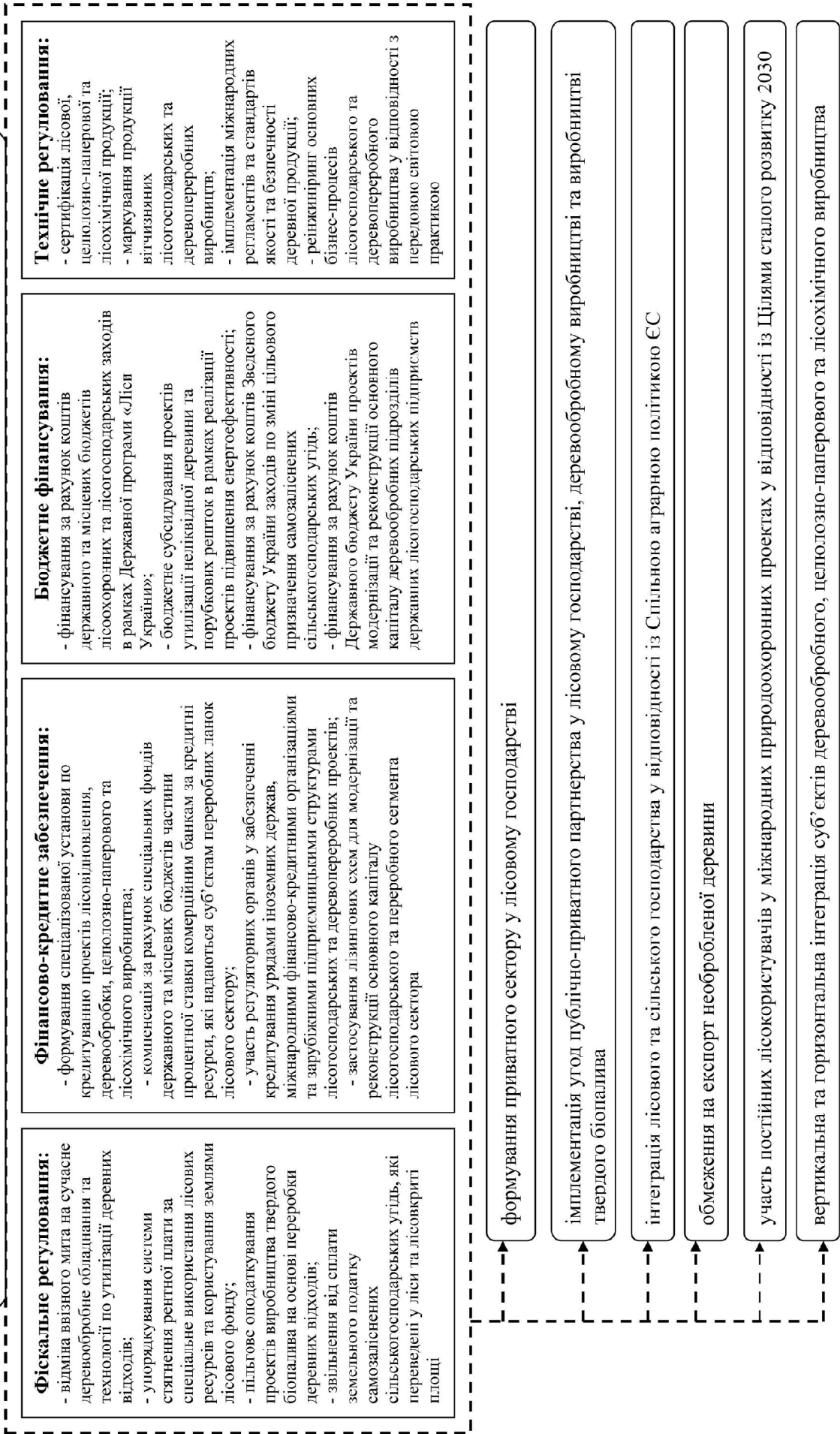

Рис. 1. Напрями удосконалення державного регулювання інституціональних змін у лісовому секторі

традиційних для України докризових потужностей у целюлозно-паперовій та лісохімічній промисловості.

Нині в Україні повною мірою ще не сформовано розвинене ринкове середовище функціонування лісогосподарських та деревообробних підприємств, тому першочергового значення набуває імплементація досвіду країн, де функціонували елементи командно-адміністративної системи, зокрема країн Центральної Європи. Передовий досвід високорозвинених країн може бути імplementований лише в тій частині, яка не суперечить базовим елементам функціонування вітчизняної моделі лісогосподарського та деревообробного виробництва.

На основі аналізу передового іноземного досвіду щодо державного регулювання інституціональних змін у лісовому секторі можна констатувати, що пріоритетними напрямками удосконалення вітчизняної інституціональної архітектури управління лісогосподарським та деревообробним виробництвом виступають: 1) кластерна форма організації лісогосподарського та деревообробного виробництва; 2) диверсифікація методів та інструментів фіскально-кредитного стимулювання ведення бізнесу у лісовому секторі; 3) використання інноваційних методів та технологій в управлінні лісогосподарським та деревообробним бізнесом. Невід'ємною складовою імплементації передового іноземного досвіду в частині інституціоналізації сучасних форм та методів організації лісогосподарського та деревообробного бізнесу є використання технологій бенчмаркінгу, факторингу та фандрайзингу.

Враховуючи високий рівень соціальної значущості лісогосподарського виробництва для господарства лісозабезпечених регіонів, інституціональні зміни у лісовому секторі мають відповідати інтересам місцевого населення, а тому потребують активного впливу зі сторони держави шляхом застосування комплексу регуляторних підходів. Виходячи із структурних особливостей лісового сектора національної економіки та враховуючи передовий іноземний досвід, удосконалення державного регулювання інституціональних змін у лісовому секторі має відбуватися за чотирма напрямками: фіскальне регулювання, фінансово-кредитне забезпечення, бюджетне фінансування та технічне регулювання (рис. 1).

Фінансові регулятори мають поєднуватися з технічними регуляторами, що дозволить крім кількісних сторін лісогосподарського та деревообробного виробництва покращувати і якісні сторони, поступово наближаючи вітчизняну деревну продукцію до світових регламентів та стандартів якості і безпеки, що відповідає вимогам ряду директив ЄС.

Виходячи з українських реалій, зокрема надмірної уніфікованості фіскальних регуляторів лісогосподарського та деревообробного виробництва, магістральним напрямком удосконалення державного регулювання інституціональних змін у лісовому секторі є розширення спектра фіскальних регуляторів, які стимулюватимуть процеси поглибленої переробки деревини та спонукатимуть лісогосподарські та деревообробні підприємства максимальною мірою утилізувати вторинну сировину та зменшувати її питомі витрати. Останні зміни, які стосуються адміністрування лісоресурсної ренти і передбачають її нееквівалентне вилучення, можуть призвести до надмірного податкового тиску на постійних лісокористувачів, що змусить останніх на порядок підвищити ціни на деревину і призведе до цінових диспропорцій у різних фазах лісопродуктового ланцюга та зменшить рівень завантаженості потужностей у переробних ланках лісового сектора.

З огляду на сказане важливою складовою удосконалення фіскального регулювання інституціональних змін у лісовому секторі має стати упорядкування системи стягнення рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів та користування землями лісового фонду в сторону обґрунтованого підняття лісових такс та перегляду міжбюджетного розподілу цього фіскаль-

ного платежу [2], в тому числі і перерахунку її частини у спеціальний фонд (Фонд розвитку лісового господарства), який необхідно створити у структурі державного та місцевих бюджетів. Також необхідно посилити диференціацію ставок рентної плати за використання лісових ресурсів загальнодержавного значення, а також — місцевого, зокрема за заготівлю другорядних лісових матеріалів та побічні лісокористування.

У частині рентного регулювання використання земель лісового фонду особливого значення набуває надання переваг суб'єктам аграрного підприємництва, а також домогосподарствам, які змінюють цільове призначення самозаліснених сільськогосподарських угідь, переводячи їх у ліси та лісовкриті площі. Тобто необхідно забезпечувати звільнення від сплати земельного податку тих суб'єктів господарювання та домогосподарств, які за рахунок самозаліснених сільськогосподарських угідь збільшують площу лісів та лісовкритих площ. Через звільнення від сплати земельного податку вдається закласти необхідні стимули для збільшення площі лісів та лісовкритих площ на території, де мають місце масштабні природні ренатуралізації, особливо в зоні осушення, що корелює з передовою іноземною практикою, зокрема Спільною аграрною політикою ЄС у частині, яка стосується стимулювання фермерських господарств до збільшення площі лісових земель та захисних лісосмуг.

Поряд із удосконаленням фіскального регулювання інституціональних змін у лісовому господарстві має відбуватися модернізація фіскального інструментарію стимулювання процесів модернізації та реконструкції матеріально-технічної бази окремих деревопереробних сегментів лісового сектора. Виходячи з того, що вітчизняна деревообробка не відзначається навіть критично необхідним рівнем конкурентоспроможності у зв'язку із фізичним спрацюванням та моральним старінням основного капіталу, потребують інституціоналізації фіскальні регулятори, які стимулюватимуть імпорт деревообробного обладнання та технологій по утилізації деревних відходів. З цією метою важливою складовою удосконалення фіскального регулювання інституціональних змін у переробній ланці лісового сектора є відміна ввізного мита на сучасне деревообробне обладнання та устаткування по утилізації деревних відходів. Відміна ввізного мита на цей вид обладнання зробить його більш доступним не лише для великих деревообробних компаній, а й для суб'єктів малого та середнього бізнесу, що дасть можливість у середньостроковій перспективі в цілому забезпечити технічне переоснащення індустрії деревообробки і тим самим розширити номенклатуру і асортимент продукції, що в кінцевому підсумку забезпечить покращення якісних характеристик готової продукції і сприятиме підвищенню рівня капіталізації деревообробного бізнесу в цілому.

Виходячи з останніх трендів державної політики енергоефективності, значні перспективи відкриваються перед виробництвами, які забезпечують виготовлення твердого біопалива на основі переробки деревних відходів. Відповідні стимули для суб'єктів лісогосподарського та деревообробного виробництва будуть закладені через застосування інструментів пільгового оподаткування в разі реалізації проектів підвищення рівня утилізації неліквідної деревини, порубкових решток, кускових відходів, тирси та стружки, що в результаті дасть можливість на порядок збільшити обсяги виробництва паливних брикетів та гранул, що зменшить потребу ряду населених пунктів лісозабезпечених районів у вкопних вуглеводнях та сприятиме зменшенню вартості енергоносіїв в цілому.

Важомими каталізатором позитивних інституціональних змін у лісовому секторі є доповнення фіскальних інструментів фінансово-кредитними регуляторами, оскільки "певні регуляторні зміни в податково-бюджетних відносинах економічних агентів у результаті рефор-

мування потрібно спрямовувати на протидію чинникам фінансової нестабільності в територіально-часовому вимірі" [6]. Що дозволить зміцнити сектор малого та середнього підприємництва, особливо у деревообробному сегменті, а також інституціонально закріпити сучасні форми бізнесової діяльності у целюлозно-паперовому та лісохімічному виробництві. Суттєве покращення фінансово-кредитного забезпечення інституціональних змін у лісовому секторі залежить, у першу чергу, від формування спеціалізованої установи по кредитуванню проектів як у сфері лісового господарства, так і в переробних ланках лісового сектора. Доцільність створення такої установи зумовлена відсутністю в останні роки достатніх обсягів бюджетного фінансування лісогосподарського виробництва, а також інвестиційним дефіцитом у сегменті деревообробних підприємств. Більше того, високий рівень капіталомісткості відновлення матеріально-технічної бази переважної більшості підприємств целюлозно-паперового та лісохімічного виробництва потребує значних обсягів інвестицій, фінансування яких може бути забезпеченом у разі наявності можливостей отримання кредитних ресурсів на вигідних умовах.

Такі вигідні для суб'єктів лісогосподарського, деревообробного, целюлозно-паперового та лісохімічного виробництва умови можуть бути досягнуті за умови наявності механізму компенсації за рахунок коштів спеціальних фондів державного та місцевих бюджетів частини процентної ставки комерційним банкам за кредитні ресурси, необхідні для модернізації та реконструкції як активної, так і пасивної частини основного капіталу деревопереробних виробництв. У короткостроковій та середньостроковій перспективі забезпечення суттєвого нарощення кредитування вітчизняними банківськими установами лісогосподарських та деревопереробних проектів є надто проблематичним через низький рівень капіталізації банківських установ та відсутність у держави та територіальних громад можливостей компенсувати частину процентних виплат. За таких умов вагомим значення набуває залучення у лісовий сектор кредитних ресурсів урядів іноземних держав, міжнародних фінансово-кредитних організацій та зарубіжних підприємницьких структур. Формування відповідного інституціонального підґрунтя та каналів руху іноземних кредитів у лісовий сектор значною мірою залежить від діяльності регуляторних органів у частині покращення інвестиційної привабливості вітчизняного лісогосподарського та деревообробного бізнесу.

В умовах несформованості інституціонального підґрунтя для залучення як внутрішніх, так і зовнішніх кредитних ресурсів у лісогосподарський та деревопереробний сегмент лісового сектора додаткових імпульсів процесам прискорення модернізації і реконструкції основного капіталу лісогосподарського та деревопереробного виробництва має надати застосування такого фінансового інструменту як лізинг, який дозволяє придбати сучасне деревообробне обладнання через його оплату частинами.

Виходячи з того, що лісове господарство є складовою державного сектора економіки і у відповідності з вітчизняною законодавчою базою є власністю українського народу, однією з основних складових державного регулювання інституціональних змін, особливо у лісогосподарському сегменті лісового сектора, є бюджетне фінансування. Така складова державного регулювання практикувалась в Україні як в радянський період, так і в пострадянський і певною мірою довела високий рівень результативності. Однак поглиблення інституціональних змін в основних сегментах лісового сектора також потребують урізноманітнення методів та інструментів бюджетного фінансування лісогосподарських та деревообробних проектів.

Виходячи з практики фінансування лісогосподарського та деревообробного виробництва попередніх років,

а також передових зарубіжних практик, фінансування за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів лісоохоронних та лісогосподарських заходів має відбуватися в рамках виконання державних та регіональних програм, у першу чергу, Державної програми "Ліси України". Фінансування таких заходів на основі програмного методу дасть можливість ув'язати пріоритети розвитку лісового господарства та переробних підрозділів державних лісогосподарських підприємств з наявними фінансовими ресурсами та уникнути їх нецільового використання.

Підвищити дієвість інструментів бюджетного фінансування лісогосподарських та лісоохоронних заходів вдасться через створення у відповідних бюджетах спеціального фонду — Фонду розвитку лісового господарства, який буде формуватися за рахунок надходжень частини рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів та внесків державних лісогосподарських підприємств. Саме кошти названого фонду через інструменти бюджетного фінансування мають надаватися суб'єктам аграрного та лісогосподарського підприємництва при зміні ними цільового призначення самозаліснених сільськогосподарських угідь, тобто їх переведення у ліси та лісовкриті площі.

Також необхідно урізноманітнити інструменти бюджетного субсидування проектів утилізації неліквідної деревини та порубкових решток в рамках реалізації проектів підвищення енергоефективності, оскільки за нинішніх умов для державних лісогосподарських підприємств використання названих складових лісоресурсного потенціалу є невикладним і тому лівова частка лісосічних відходів або ж спалюється, або ж спрямовується на звалища.

В окремих випадках має здійснюватися бюджетне фінансування також проектів модернізації і реконструкції основного капіталу деревообробних підрозділів державних лісогосподарських підприємств, особливо у випадках коли такі проекти дадуть можливість забезпечити якісно новий рівень переробки деревини і мультиплікативним чином вплинути на розвиток регіональних господарських комплексів лісозабезпечених районів.

В умовах необхідності апроксимації вітчизняної моделі організації лісового господарства до передових зарубіжних практик вагомим значення набуває становлення такої складової впливу держави на інституціональні зміни у лісовому секторі як технічне регулювання, яке передбачає обов'язкове здійснення сертифікації та маркування вітчизняної лісової, целюлозно-паперової та лісохімічної продукції. Водночас необхідною є також імplementація міжнародних регламентів та стандартів якості та безпечності деревної продукції, щоб мати можливість виходити на світовий ринок деревної продукції, що в підсумку сприятиме переорієнтації експорту лісосировини на експорт продукції з високою доданою вартістю. Поряд з впровадженням інструментів сертифікації та маркування вітчизняної деревної продукції та імplementації міжнародних регламентів та стандартів якості і безпечності цієї продукції має здійснюватися реінжиніринг основних бізнес-процесів лісогосподарського та деревопереробного виробництва, що дасть можливість поступово перейти на випуск продукції з деревини, якісні характеристики якої відповідатимуть загальносвітовим критеріям.

Виходячи із основних напрямів інституціональних перетворень у національному господарстві та враховуючи об'єктивні природно-ресурсні обмеження розвитку лісового сектора, основними складовими інституціональних змін у цьому секторі виступають:

— формування приватного сектора у лісовому господарстві (враховуючи необхідність розширення площі лісів та лісовкритих площ приватний сектор у лісовому господарстві України має формуватися на основі само-

заліснених сільськогосподарських угідь, заліснення малопродуктивних земель);

— імплементація угод публічно-приватного партнерства у лісовому господарстві, деревообробному виробництві та виробництві твердого біопалива (враховуючи те, що основними лісокористувачами є державні лісгосподарські підприємства і вони не можуть бути роздержавлені чи приватизовані у зв'язку із необхідністю збереження лісів у державній власності, надати додаткових імпульсів реалізації приватної ініціативи у лісгосподарському виробництві та інших сегментах лісового сектора можуть угоди публічно-приватного партнерства, які передбачають збереження лісів у власності українського народу і дозволяють залучати ресурси приватного бізнесу);

— інтеграція лісового та сільського господарства у відповідності із Спільною аграрною політикою ЄС (такого роду інтеграція передбачає відновлення науково обґрунтованих захисних лісових смуг та здійснення інших видів агролісомеліоративних заходів, які унеможливають процеси ерозії та дефляції ґрунтів та зменшать втрати врожаю);

— обмеження на експорт необробленої деревини (у зв'язку з дефіцитом лісосировини на вітчизняному ринку та у зв'язку з необхідністю відродження вітчизняної деревообробки було введено мораторій на експорт лісу-кругляка);

— участь постійних лісокористувачів у міжнародних природоохоронних проектах у відповідності із Цілями сталого розвитку 2030 (враховуючи високу екологічну цінність лісів та близькість основних лісозабезпечених районів до кордонів ЄС однією з основних складових інституціональних змін у лісовому секторі має стати надання можливостей постійним лісокористувачам приймати участь у реалізації проектів ЄС по відтворенню природної спадщини);

— вертикальна та горизонтальна інтеграція суб'єктів деревообробного, целюлозно-паперового та лісохімічного виробництва (з метою підвищення рівня концентрації інвестиційних ресурсів у деревообробному сегменті через прямий та опосередкований вплив держави має відбуватися інтеграція суб'єктів деревообробного, целюлозно-паперового та лісохімічного бізнесу, що на порядок збільшить попит на лісосировину).

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

На основі проведених досліджень встановлено, що основними напрямками державного регулювання інституціональних змін у лісовому секторі виступають: фіскальне регулювання; фінансово-кредитне забезпечення, бюджетне фінансування та технічне регулювання. Перераховані напрями є взаємопов'язаними, що на різних ієрархічних рівнях вимагає їх поєднання на основі селективного вибору методів стимулювання суб'єктів лісгосподарського та деревообробного підприємництва до впровадження сучасних методів та технологій господарського освоєння лісоресурсного потенціалу та переробки деревних ресурсів. Поєднання перерахованих напрямів у короткостроковій перспективі забезпечить прямий та опосередкований вплив держави на формування приватного сектору у лісовому господарстві, імплементацію угод публічно-приватного партнерства у лісовому господарстві, деревообробному виробництві та виробництві твердого біопалива, інтеграцію лісового та сільського господарства у відповідності із Спільною аграрною політикою ЄС, обмеження на експорт необробленої деревини, вертикальну та горизонтальну інтеграцію суб'єктів деревообробного та лісохімічного виробництва.

Література:

1. Володимиренко В.М. Створення ефективного інструменту управління лісовим господарством. Науко-

вий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Лісівництво та декоративне садівництво. — 2015. — Вип. 229. — С. 20—26.

2. Гасанов С., Голян В. Фіскальне регулювання природокористування: перспективи модернізації. Економіст. — 2015. — № 12. — С. 9—12.

3. Геєць В.М. Інституційна обумовленість інноваційних процесів у промисловому розвитку України. Економіка України. — 2014. — № 12. — С. 4—19.

4. Дейнека А.М. Лісовий сектор: аналіз структури, взаємодії з іншими секторами економіки та довкіллям. Регіональна економіка. — 2009. — № 3. — С. 144—151.

5. Єгорова Т.П. До питання впровадження в Україні інноваційної моделі розвитку лісової галузі. Право та інновації. — 2013. — № 4. — С. 42—53.

6. Єфименко Т.І. Фіскальний простір і стабілізація державних фінансів. Фінанси України. — 2017. — № 9. — С. 7—28.

7. Касюхнич В.Ю. Інструментально-методичне забезпечення системи управління лісгосподарською діяльністю. Науковий вісник Херсонського державного університету. — № 15-1. — 2015. — С. 114—117.

8. Лицур І., Ткачів С. Світовий досвід використання механізму фіскального регулювання в лісовому господарстві. Економіка природокористування і охорони довкілля. — К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2016. — С. 137—144.

9. Мельниченко О.А. Лісове господарство як об'єкт державного управління. Теорія та практика державного управління. — 2015. — Вип. 3. — С. 24—30.

10. Печуляк В.П. Державне регулювання відносин у сфері лісового господарства: особливості визначення. Фінансове право. — 2012. — № 1 (19). — С. 38—42.

References:

1. Volodymyrenko, V.M. (2015), "Establishment of an effective forest management instrument", *Naukovyy visnyk Natsional'noho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannya Ukrainy, seriya: Lisivnytstvo ta dekoratyvne sadivnytstvo*, vol. 229, pp. 20—26.

2. Hasanov, S. and Holyan, V. (2015), "Fiscal regulation of nature management: prospects for modernization", *Ekonomist*, vol. 12, pp. 9—12.

3. Heyets', V.M. (2014), "Institutional conditions for innovation processes in industrial development of Ukraine", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 12, pp. 4—19.

4. Deyneka, A.M. (2009), "Forestry: analysis of the structure, interaction with other sectors of the economy and the environment", *Rehional'na ekonomika*, vol. 3, pp. 144—151.

5. Yehorova, T.P. (2013), "On the issue of introducing an innovative model of forestry development in Ukraine", *Pravo ta innovatsiyi*, vol. 4, pp. 42—53.

6. Yefymenko, T.I. (2017), "Fiscal space and the stabilization of public finance", *Finansy Ukrainy*, vol. 9, pp. 7—28.

7. Kasyukhnych, V.Yu. (2015), "Instrumental and methodical support for the forest management system", *Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu*, vol. 15-1, pp. 114—117.

8. Lytsur, I. and Tkachiv, S. (2016), "International practices of using the fiscal regulation mechanism in forestry", *Ekonomika pryrodokorystuvannya i okhorony dovkillia [Environmental economics and environmental protection]*, Kyiv, DU IEPSR NAN Ukrainy, pp. 137—144.

9. Mel'nychenko, O.A. (2015), "Forestry as an object of state management", *Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya*, vol. 3, pp. 24—30.

10. Pechulyak, V.P. (2012), "State regulation of relations in forestry: peculiarities of definition", *Finansove parvo*, vol. 1 (19), pp. 38—42.

Стаття надійшла до редакції 31.10.2018 р.